

Základní experiment fyziky plazmatu

Ing. J. Nohava
supervisor projektu, KMAT FJFI ČVUT, Praha
V. Gergelits
Gymnázium Benešov
H. Maňáková
Gymnázium Benešov
J. Ryszawy
SPŠE Havířov
M. Staněk
Gymnázium Jeseník
P. Váňa
SPŠE Mohelnice

Abstrakt:

Cílem projektu bylo změřit základní parametry plazmatu, hustotu a teplotu. Měření jsme prováděli v laboratořích FJFI na neonovém nízkotlakém výboji. Výsledky jsme konzultovali v Ústavu fyziky plazmatu AVČR na pracovišti Tokamak.

1 Úvod

Při práci na našem projektu jsme se seznámili se základy fyziky plazmatu. Cílem našeho měření bylo určení základních parametrů plazmatu tzn. *hustoty* a *teploty* pomocí Langmuierových sond.

Plazma je kvazineutrální plyn nabitých a neutrálních částic, (navenek elektricky neutrální, avšak uvnitř probíhají elektromagnetické interakce), který vykazuje kolektivní chování (pohyby částic plazmatu nezávisí pouze na lokálních podmínkách, ale rovněž na stavu plazmatu ve vzdálených oblastech).

2 Experimentální část

Jednou z nejpoužívanějších metod pro určení hustoty a teploty plazmatu je měření voltampérové charakteristiky dvojité Langmuierovy sondy¹. Získaná závislost napětí na proudu je interpolována pomocí teoretického vzorce², kde neznámé parametry jsou teplota T_e a saturační proud sondy I_o^+ . Pomocí vzorce³ lze ze získaných hodnot saturačního proudu a teploty určit hustotu plazmatu n .

Při experimentu byly použity: nízkotlaká neonová výbojová trubice připojená ke zdroji napětí 1 ÷ kV, voltmetr a ampérmetr. Langmuierova sonda byla připojena na zdroj napětí 0 ÷ 50V.

$$I = I_1^+ \frac{1 - e^{\left(\frac{V - \Delta\phi}{T_e}\right)}}{1 + \frac{A_1}{A_2} e^{\left(\frac{V - \Delta\phi}{T_e}\right)}} \quad (2)$$

$$I_1^+ = \frac{1}{4} A n_i \sqrt{\frac{T_e}{M}} \quad (3)$$

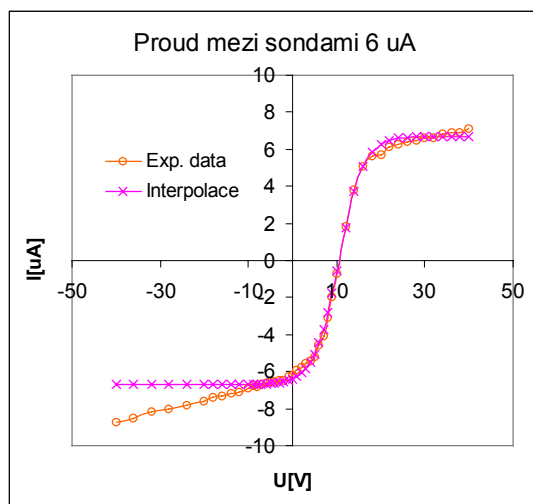
¹Langmuierova sonda je vodivý materiál (konec drátku) přivedený do kontaktu s plazmatem

3 Výsledky a diskuse

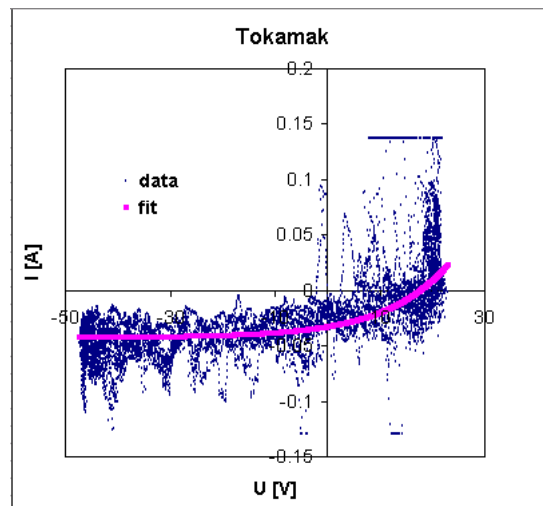
Z prvního měření s menším budícím napětím (proud mezi sondami $6\mu\text{A}$) jsme po interpolaci naměřených hodnot stanovili elektronovou teplotu $T_e = 2,8\text{ eV}$ a hustotu $n_i = 3,27 \cdot 10^{19}\text{ m}^{-3}$.

V druhém měření s vyšším budícím napětím (proud mezi sondami $10\mu\text{A}$) byla po interpolaci stanovena elektronová teplota $T_e = 2,4\text{ eV}$ a hustota $n_i = 6,11 \cdot 10^{19}\text{ m}^{-3}$.

Naměřené hodnoty odpovídají teoreticky předpovězené závislosti a z interpolace bylo možné stanovit elektronovou teplotu T_e a hustotu n_i plazmatu. Zjištěné hodnoty jsou v souladu s běžnými parametry nízkoteplotního plazmatu při doutnavém výboji, které jsou používány v experimentální praxi. Pro srovnání uvádíme výsledky měření jednoduchou Langmuierovou sondou na tokamaku Castor. Vyhodnocení těchto získaných dat bylo značně náročnější než vyhodnocení výsledků miniprojektu vzhledem k povaze plazmatu, ve kterém se vyskytují turbulence a jiné nepravidelnosti.

Obr. 1 dvojitá sonda - miniprojekt.

Obr. 2 jednoduchá sonda - tokamak Castor.

Závěr

Při práci na miniprojektu jsme se seznámili se základními teoretickými znalostmi fyziky plazmatu, které jsme měli možnost ověřit i v praxi. Nepřímou metodou jsme získali hodnoty hustoty a teploty plazmatu, které jsme ověřili na pracovišti UFP AV ČR. Vyhodnocení dat získaných na tokamaku bylo náročnější vzhledem k jejich velkému množství.

Poděkování

Autoři děkují za pomoc při realizaci miniprojektu sponzorům , FJFI ČVUT a UFP AV ČR.

Reference:

- [1] KRACÍK J, - SLAVÍK J.B. - TOBIÁŠ J.: ELEKTRICKÉ VÝBOJE, SNTL Praha, 1994
- [2] CHEN F. F.: ÚVOD DO FYZIKY PLAZMATU, Academia, Praha, 1994
- [3] NÁVOD K FYZIKÁLNÍMU PRAKTIKU – FJFI ČVUT, 2000